

проблема уједињења. Уз већ поменута питања, вриједна пажње је и нова грађа о сукобу у Југословенском одбору као израз ревизије Супилових схватања према југословенском питању у вези са отпором на који је трансформација Србије у Југославији наилазила код српске владе и Николе Пашића.

Шепићев поступак карактерише изношење грађе без неких већих интервенција и коментара, пуштајући да прорађена аутентична документација сама за себе говори.

У допуни наше литературе о Супилу и уопште проблему стварања Југославије Шепићева расправа представља користан удио.

Б. С. Петрановић

Др. МИРКО БАРЈАКТАРОВИЋ: „РУГОВА И ЊЕНО СТАНОВНИШТВО“

— Етнолошка и антропогеографска проучавања —

(Издање САН — Српски етнографски зборник — књига LXXIV,
1960. године)

Као резултат вишегодишњих напора на испитивању и проучавању Ругове и њеног становништва, настала је под горњим насловом студија др Мирка Барјактаровића. Треба одмах истаћи да ова етнолошка и антропогеографска проучавања др Барјактаровића представљају озбиљан прилог етнолошкој науци. Барјактаровићева студија је утолико значајнија што се односи на један до сада неиспитан крај, а иначе врло интересантан за антропогеографска, етнолошка и историјско-социолошка проучавања. Ова студија није, дакле, само занимљива са аспекта етнологије и антропогеографије, већ и са аспекта социологије и историје. Зато ће она бити радо читана и коришћена не само од ужег круга стручњака, већ и од свих оних интелектуалних и стручних радника које интересује социологија нашега села и друштвено-економски односи племенског друштва код Шиптара и уопште. Исто тако ову студију ће са занимљивошћу читати и сви они читаоци који прате етнологију нашега села.

Проучавању Ругове и њеног становништва професор Барјактаровић је очигледно пришао са великом љубављу. Студија показује да њен аутор сасвим солидно познаје Руговце и њихове етничке и друге одлике. Зато није случајно што је баш он први од научника дао једну научно фундирану студију о крају о коме се до сада иначе врло мало знало, или уколико је нешто у науци о њему саопштавано, то је било сувише непотпуно и нејасно. Коначно, ова ће књига у науци раскртити са досадашњим нејасним представама о Ругови и животу њених становника, који су више од остале масе Шиптара задржали старих одлика начина живота,

захваљујући првенствено свом географском положају, као и извјесним специфичностима друштвено-економског и историјског развика.

Студија се састоји из два дијела: општег и посебног. У општем дијелу аутор даје карактеристике области као цјелине.

Ругова се налази у горњем и средњем сливу Пећке Бистрице и њених планинских притока, смјештена у предјелу између високих планина Нићината, Штедина, Хајле, Мургаша, Глођије и Шекуларске ријеке. Област Ругове захвата тринаест насеља са преко 400 домаћинстава шиптарске националности.

Једно од питања која је у овој студији аутор покушао да ријешити јесте питање постанка самог имена ове области. Аутор истиче да је у досадашњим узгредним радовима о овој области било више различитих мишљења о постанку имена Ругова. Пошто научно доказује неприхватљивост тезе да је име Ругова изведено од личног имена Ругота, које се среће у српским документима још у XIII вијеку, или од шиптарског израза „roge“, што значи огољело земљиште, аутор акцептира мишљење „да је ова област данашње име добила по путу који је ишао долином Бистрице. На шиптарском се иначе за пут каже »ruga« (168).

И ми смо мишљења да је Барјактаровићево гледање на постанак имена Ругова можда најприхватљивије, без обзира што у овој области нема остатака неког боље грађеног пута из старије прошлости. Исправност овог гледања потврђују подаци да су се преко ове области комуникације између горњег Полимља и Пећи, где се налазило сједиште српских партијараха, и ту се, под заштитом цркве, одржавали велики тргови. Тако, преко Ругове је водио у средњем вијеку пут од Пећи до Брскова, који се даље везивао за пут који је водио од Котора у унутрашњост Србије. У касније вријеме, у доба турске владавине, од Пећи је преко Ругове водио пут за Плав и Гусиње, а од средине XIX вијека и за Беране. Из друге половине XIX вијека имамо и описе пута који је ишао од Васојевића преко Ругове за Пећ. Све ово указује да су се, збиља, преко Ругове укрштали каравански путеви по којима је највјероватније област, негдје почетком XVIII вијека, добила данашње име. Ипак, остаје отворено питање како се област називала прије насељавања предака данашњих становника.

Најинтересантнији дио ове књиге за нас је свакако онај у коме аутор износи историјску прошлост Ругове. Разумљиво, он као етнолог и антропогеограф није ишао у историјске детаље. Међутим, антропогеографским испитивањем на терену и проучавањем првих спомена у литератури о овој области, аутор истиче да је она била насељена још у XIII вијеку, разумије се словенским, односно српским, становништвом, што потврђује податак из завјештања краља Милутина манастиру Хиландару у коме се помињу виногради у Штупељу (данас село у Ругови) више Пећи. На сличан податак о насељима у Ругови наилазимо и у завјешта-

њу цара Душана истом манастиру, из 1355. године. Дакле, на основу ових као и још неких других писаних података сасвим поуздано се може тврдити да је поред Штупеља у Ругови било и других српских насеља прије досељења данашњих становника. Такође, и послје турских освајања ова је област била насељена српским становништвом. То потврђују подаци везани за Пећку патријаршију и њен рад. Колико је било насеља у то вријеме у овој области, тешко је рећи, али без сумње њих је било.

Већ смо раније истакли ауторово мишљење да је ова област највјероватније могла добити данашње име негдје почетком XVIII вијека. Први наш писани докуменат у којему се помиње име Ругове датира из 1737. године, када ће једним дијелом српског становништва повлачио уз Ругову, из Пећи, патријарх Арсеније Јовановић IV Шакабента. Том приликом он је прошао уз Ругову и низ Шекулар се спустио у Васојевиће, одакле је наставио повлачење према сјеверу. Исто тако име Ругова помиње се у неким италијанским документима које су писали католички мисионари 1722. године. Све ово упућује на закључак да је постанак имена Ругова везан за прва насељавања Арбанаса у овим предјелима које су до тада насељавали Срби. У лето 1737, када је патријарх Шакабента прошао са својом пратњом уз Ругову, Арбанаси нијесу били стално насељени у области, него се помињу само њихови љетњи станови. Одмах послје повлачења Срба, у другој сеоби, ову област су трајно запосјели Клименти и неки родови из осталих малисорских племена.

Разумије се, политички догађаји који су се у ово вријеме збивали у вези са аустро-турским ратовима и ослободилачким покретом српског народа, па дјелимично и арбанашких племена, ишли су на руку Климентима и осталима сјеверноарбанашким племенима да се лакше и масовније спуштају са Проклетија у плодне предјеле горњег Полимља, па и даље према Рожају и Пештери. Истовремено у крајеве око Лима спуштају се и Васојевићи, као и нека братства из осталих брђанских племена. У овом општем миграционом покрету експанзивних црногорских и арбанашких племена, неки родови Климената, Кастрата, Шаљана и других запосјела су област данашње Ругове. Док су Клименти и остали родови из сјеверноарбанашких племена потиснути из горњег Полимља од стране Васојевића и другог српског становништва, дотле им је запустјела територија Ругове и великог дијела данашњег Рожаја омогућила стални боравак на овим предјелима.

Интересантно је напоменути да је аутор, испитујући традицију Руговаца, дошао до податка да у Ругови има данас и неколико кућа поарбанашених Срба, од којих су неки, наводно, из сусједног Шекулара. Свакако, овај податак је врло интересантан, и ако је тачан он упућује на закључак о сложености процеса миграционих кретања племена Сјеверне Албаније и црногорских

Брда, која су се у оно вријеме у овим предјелима често мијешала, да је у појединим мјестима долазило до асимиловања мањих племенских група када су ове биле обухваћене од масовнијег племена или рода.

Узроци миграционих покрета арбанашких племена у овој студији су углавном тачно постављени. Аутор правилно примјећује да је, поред оних већ познатих политичких момената, те бјежања појединих родова и породица из матице племена због крвне освете и другог, спуштање ових племена из планинског масива Проклетија у горње Полимље и у области на истоку према Пећи било условљено и економским факторима. (Борба за нова пасишта је један од основних узрока покрета климентских сточара). Овај узрок је уосталом примаран и за миграционе покрете наших племена.

Поред антропогеографских и историјских уопштавања, Барјактаровић је у овој студији испољио велики смисао за социолошка уопштавања. Зато његов рад представља озбиљан допринос проучавању социологије нашега села. И у Ругови, као и у неким другим крајевима, досељеници су у судару разних племенских групација, под измијењеним вјерским условима, трансплатовали племенски начин живота и успјели да очувају племенске одлике све до најновијег времена. Тако је друштвени живот Руговаца задржао доста оних архаичних карактеристика племенског друштва као и неких самосвојних елемената који се не срећу код Шиптара у Метохији.

Занимљиво је истаћи да и поред своје затворености, која је била условљена различитим факторима, Руговци нијесу успјели да задрже католичку вјеру коју су донијели насељавањем области. Масовна исламизација коју су турске власти спроводиле од почетка XVIII вијека над хришћанским живљем уз велики притисак, као и повремено кидање веза са матицом племена која се налазила на западном дијелу Проклетија, имала је одраза и на Руговце. Највјероватније је да су становници ове области прешли у ислам негдје крајем XVIII и на почетку XIX вијека, уз обећање од турских власти да ће добити повластице. Свакако, повластице које су турске власти нудиле и притисак над Руговцима за исламизацију мора да су одиграли одлучујућу улогу, јер ниједна кућа у Ругови није задржала католичку вјеру.

Барјактаровић је у овој студији, на основу добро проучених података, успио да побије нека досадашња саопштења о Ругови и њеним становницима, која су у основи била нетачна. Тако аутор побија и податке које је сакупио о овом племену познати научник Јован Цвијић прије 45 година. Цвијић, чији су радови иначе познати по својој научној вриједности не само код нас него и у свијету, пишући о Руговцима дао је низ нетачних података у погледу насеља у Ругови и броју њених становника. До погре-

шних података Цвијић је дошао због тога што лично није залазио у ову област, већ је писао на основу обавјештења која су се показала као произвољна и нетачна.

Знатан дио студије посвећен је привредном развоју области, саобраћају, типовима кућа и насеља, руговској ношњи и уопште живописном и веома занимљивом фолклору. Исто тако аутор је једну главу студије посветио анализи вјерских и просвјетних прилика од досељавања Руговаца па до савремених дана; показао је да духовни живот ових шиптарских планинаца није тако сиромашан иако су они вјековима живјели изван већих културних утицаја, у мраку неписмености. Њихов говор припада сјеверноарбанашком дијалекту и задржао је извјесне архаичне одлике, више него говор Шиптара на Косову и Метохији.

У овој студији аутор је изнио и занимљиву традицију да су Руговци и послеје преласка у ислам одржавали тијесне везе са српским манастирима, Пећком патријаршијом и Дечанима. Војводе из Ругове дуго су браниле Пећку патријаршију од турских зулума. Тај војводски чин се симболично задржао и данас у једној руговској породици.

У посебном дијелу ове студије детаљно су обрађена сва насеља Ругове. Резиме студије дат је на француском језику, а затим је штампан потпун регистар.

Као прилог студије аутор је приложио 21 фотографију са још неколико скица које одлично допуњују ову иначе значајну студију.

Иако смо рекли да ова студија представља једну значајну научну монографију, ипак, и она има неких недостатака. Но, с обзиром да је ово прва монографија о овом крају, она представља значајан прилог науци. Читаву студију аутор је писао врло језгровитим и течним стилем, у духу оне већ одавно афирмисане београдске етнолошке школе. То је још један од њених квалитета. Међутим, и у овој студији, као и у многим ранијим студијама ове врсте, запажа се донекле одсуство дубље анализе друштвено-економске базе, која у крајњој линији детерминише све појавне облике и одлике духовног схватања, менталитета и друштвеног живота уопште код становништва. Сем тога, по нашем мишљењу, писац је могао пружити нешто више података у вези са учешћем Климената и других сјеверноарбанашких племена у великим покретима на крају XVII и у првој половини XVIII вијека, јер би то допринијело бољем освјетљавању проблема насељавања ове области.

Истина, писац је првенствено пошао од етнолошких и антропогеографских питања, па је можда то утицало на њега да овом питању у студији не посвети више мјеста. Иначе, питање учешћа племена сјеверне Албаније заједно са Србима у ослободилачким покретима, који су настали под утицајем Аустрије у вези са њеним ратовима са Турском, јесте врло интересантан проблем о

коме би требало посебно писати. Наравно, то је ствар за историчара, а не за етнолога.

Недостаци којих, свакако, у овој студији има, не умањују толико њену вриједност колико показују да је аутор у свом раду наилазио на низ врло сложених противрјечности, које је било тешко довести у склад и научно уопштити. Зато би било и неприродно очекивати да су овом студијом дата коначна рјешења на сва питања која је аутор захватио.

Миомир Дашић

„АНАЛИ ЈАДРАНСКОГ ИНСТИТУТА“, СВЕЗАК 1/1956. И 2/1958.

„Анали Јадранског института“ излазе као периодична заједничка публикација Јадранског института у Загребу и Јадранског института у Ријеци у издању Југословенске академије знаности и умјетности у Загребу. Садржи студије, грађу и извјештаје, који због свог обима или значаја не долазе у обзир да се публикују као посебна дјела. Ова публикација излази под уредништвом академика Ива Крбека.

Свезак 1/1956.

Књига је већег формата и обухвата 441 страницу текста. Тематски оквир, који представља основу садржаја ове свеске, чини обрада политичке и културне историје јадранске обале, као и правног и економског аспекта поморства, туризма и рибарства. Третирање бројних историјских питања из области југословенско-италијанске проблематике природно је ако се има на уму околност да се ради о проблематици посебно актуелној у животу ових јадранских држава.

У овом броју заступљени су сљедећи радови:

Б. Стули: ТРШЋАНСКА »FAVILLA« И ЈУЖНИ СЛОВЕНИ. Током XIX вијека Трст је показивао перманентан пораст свог поморског и трговачког потенцијала. Носилац тог развоја било је тршћанско грађанство које је формирано дијелом од старог грађанства, а претежно од нових усељеника из тршћанског залеђа. Власт је такође са своје стране све учинила да омогући Трсту свестрани економски развој, настојећи истовремено да тиме тршћанску буржоазију што чвршће веже уз режим. Стога се као карактеристика периода пред 1848. год. у Трсту може узети непостојање супротности између тршћанске буржоазије и аустријске државне власти. Међутим, чак и у таквим оквирима, око 1836. године у Трсту се окуља група грађанске интелигенције италијанске народности, која покреће часопис »La favilla«. Овај часопис у ту специфичну тршћанску средину уноси нови револуцио-